

Tehát az előbb felsorolt jártasságok, rajzi vonatkozású készségek összegyűjtése és megszerezése képezi a második osztályban tartandó év eleji ismétlő rajzóra tartamát.

A harmadik és negyedik osztályban az év elején rendelkezünk már az előző évi rajzoktatás alapjaival. Mi legyen tehát ezekben az osztályokban a teendőnk?

1. A tantervből az osztály évi anyagára vonatkozó részt alaposan, gondosan tanulmányozzuk át.

2. Megállapítjuk, melyek azok az anyagrészek az előző tanév anyagában, amelyek a továbbhaladás nélkülözhetetlen feltételei.

3. A megállapított anyagrészekhez a tipikus rajzokat munkakeretek szerint kiválogatjuk és felszereljük barna vagy kék csomagolópapírra.

4. Az év eleji ismétlő órák alkalmával a követelmények felelevenítésével együtt mutassuk be ezeket a tablókat.

5. Legyen gondunk arra, hogy lehetőleg minden rajzot más-más tanuló elemezzen, kérdéseinkkel segítsük tanulóinkat az általánosítások megfogalmazásában.

6. Az életkori sajátosságok keretei között biztossítsuk a tanulók aktivitását és a kedvező munkalégkört.

Fordítsunk gondot arra, hogy az év eleji ismétlő órák jókor időzítve munkakeretként a tanmeneteinkbe beleférjenek.

Úgy tapasztaltuk, hogy a harmadik és negyedik osztályban az előző évi nélkülözhetetlen fontos anyagrészek ilyen elemző felújítására és ezzel kapcsolatos begyakorlására két-három óra bőségesen elegendőnek bizonyult. Ez a néhány óra azonban bőségesen megtérül a későbbiek során a gyorsabb, biztosabb előrehaladásban.

VADÁSZY BÉLÁNĚ
intézeti tanár, Jászberény

Év eleji ismétlő órák az általános iskola részben összevont osztályaiban

Azoknak, akik összevont osztályokban a tanulók zenei nevelésével foglalkoznak, a tárgy különleges adottságai miatt több-kevesebb nehézséggel kell megküzdeniök. Nehézséget okoz egyrészt a tantervi anyag arányos szétosztása, elrendezése, másrészt a rendelkezésre álló rövid fél óra mennél gazdaságosabb kihasználása úgy, hogy az énekben rejlő nevelő érték kidomborítása mellett a tanulók a szükséges zenei ismeretanyag birtokába jussanak. Nehézséget jelent a két osztály egyidejű foglalkoztatása oly módon, hogy a tanulók mind az ismeretnyújtás, mind a készségfejlesztés során teljes aktivitással vegyenek részt idővesztéség (ún. üresjárat) nélkül. E feladatokat *azonos zenei* anyagban úgy kell megoldani, hogy az egyes osztályok egyidejűleg különböző feladatot oldjanak meg. Ehhez a munkához a tanítónak a leggondosabban, legtervszerűbben kell felkészülnie, hogy a rövid időt a leggyümölcsözőbben fel tudja használni.

Az alábbiakban 4 óravázlat bemutatásával kívánom az érdekelt kartársak részére megkönnyíteni az év eleji ismétlő órák megtartását, melyek az I—III. részben összevont osztályokra vonatkoznak.

„Az év eleji ismétlési szakasz főbb teendői:

1. Dalok és a szép előadás felújítása.
2. Új dalok tanítása, evvel párhuzamosan készségismétlés megkezdése régi dalokon.
3. A készségismétlés régi és új dalokon folytatódik.”

„Az előző osztály dalainak felfrissítése közben minél előbb kezdjük meg új dalok tanítását is. A szép éneklés rendbehozására ez igen jó alkalom, mert ezek bemutatása során a tanulók többször hallhatnak mintaszerű éneklést.” (Énekeskönyv és szakmódszertan a Tanítóképző Intézetek számára. II. évf. Tankönyvkiadó.)

A dalanyag kiválasztásánál a nevelő érték kiaknázását domborítottam ki. Az örömteli vidám éneklés és játék az elsődleges szempont, — lévén I. osztályosokról is szó. A zenei ismeretek felismerése, gyakorlása alárendeltebb szerepet játszik. Az órán szereplő dalok egyidejűleg többféle zenei ismeret szemléltetésére is alkalmasak. Például Csip-csip csóka c. dal első motívuma az egyenletes negyed vagy a szó-lá-szó-mi dallamfordulat érzékeltetésére egyaránt felhasználható. A dalok kiválogatásánál az a szempont is vezetett, hogy jórészt olyanokat állítottam be az egyes órák anyagába, melyek az I. osztályosok számára is, akik óvodába jártak, zömében közismertek, pl. Csön-csön gyűrű, Zsipp-zsupp, Jó pajtások stb. Ugyancsak az I. osztályosok játékigényét figyelembe véve, minden órán szerepel legalább 1–2 közös játék is. Az anyag szétosztásakor időt hagytam az előkészítő időszakra (ismert dalrészlet kiemelése, megfigyeltetése), a tudatosításra (kézjel, betűjel, hangjegy), a begyakorlásra (felismerés, lejegyzés, visszaéneklés). Egy alkalommal csak egy zenei elem tudatosítását tűztem ki célul. A szereplő zenei elemet a legjellegzetesebb dalon mutatom be, pl.: szó-mi-dó dallamfordulatot az Elvesztettem zsebkendőmet c. dalon stb. A sorra kerülő dalokat mindig valamennyi tanuló énekli. A dalokhoz kapcsolódó zeneismereti anyagot vagy egyidejűleg, vagy osztályonként pár perc alatt végezzük el. Óra végi dalszokor éneklésnél a kicsik csak megfigyelői a nagyok énekének, vagy legfeljebb ritmikai feladatot oldanak meg. A tantervi követelményeket figyelembe véve a részben összevont I–III. osztályban az év eleji ismétlések során az I–II. osztály anyagából a következő ritmikai, illetve dallami elemek felismerésére, begyakorlására és megszilárdítására fordítunk gondot:

ritmikai elem: kettes ütem, negyed, páros nyolcad;

dallami elem: szó-lá-szó-mi; szó-mi-dó; szó-dó; mi-ré-dó

dallamfordulatok.

Az I. osztályos tanulókat az egyenletes járás, tapsolás, mérőütés, ||||; ||| |||; ||| ||| ritmusképlet felismertetése, felidézése, begyakorlása, dallam megfigyelés, dúdolás területén vonjuk be a közös munkába.

A III. osztályos tanulók a következő munkákat végzik: zenei elemeket tudatosan felidéznek; dalrészlet ritmusát ütemekbe szedik; azonos ritmusképletre ismert dalt keresnek; ritmust szerkesztenek megadott szövegre; azonos dallamfordulatokat keresnek és azokat lejegyzik, visszaéneklük, s ezáltal a hangjegy utáni daltanulás előkészítésében gyakorolják magukat stb.

Az elmondottak figyelembevételével a következő négy óravázlat szolgáljon az érdekelt kartársaknak segítségül, útmutatóul.

Első óra

Témakör: I. osztály egyenletes lüktetés, járás;

III. osztály szó-lá-szó-mi dallamfordulat.

Anyag: Kék selyem kendő játékdal megtanítása hallás után.

- Cél: 1. az I. osztálynál egyenletes járás, lépegetés;
a III. osztálynál szó-lá-szó-mi dallamfordulat lejegyzése, ritmusának ütemekbe szedése;
2. kedélynevelés, játékos kedv felébresztése, kutatókészség, megfigyelőkészség fejlesztése.

Óratípus: vegyes. Megjegyzendő, hogy ebben a tárgyban az év eleji ismétlő óra formája, típusa a megvalósítandó didaktikai feladatokra való tekintettel (tavaly tanult dalok ismétlése és ez évi új dalok megtanítása egy óra keretében) vegyes típusú. Olyan vegyes típusú óra azonban, amelyben az ismétlés és a gyakorlás erős hangsúlyt nyer.

Szemléltetés: könyv, tábla, füzet.

I. Ellenőrzés

1. Beszélgetés az énekórán való helyes test-, fej-, szájtartásról az I. osztályos énekes könyv 6. oldalán levő kép alapján.

2. A III. osztály dúdolásról felismeri a Nyisd ki pajtás c. dalt, majd szöveggel bemutatja. Ez alatt az I. osztály a képet nézi és hallgatja a dalt.

3. A dal többszöri eléneklése, ismétlése során az I. osztály is fokozatosan bekapcsolódik a dal éneklésébe.

4. A tanulók mialatt a dalt éneklik, az osztályt kézenfogva körüljárják (egy III., egy I. osztályos váltakozva), egyenletes lépegetéssel. A padsorok között elől 2–2 III. osztályos tanuló kaput tart, a többiek azon átbújnak.

5. Bújj, bújj zöld ág dallamfordulat kiemelése: I. osztály szöveggel énekl;

III. osztály a dallamvonalat levegőbe rajzolja, majd szolmizálva énekl.

6. Hasonló dallamfordulatú dal keresése: Csön-csön . . . , Csip-csip . . .

7. A dalok éneklése szöveggel, játékkal.

8. Mialatt az I. osztály játszik, a III. osztály füzetébe leírja a Csip-csip csóka dal kezdő sorát, ritmussal ütembe szedve:

majd visszaénekl.

Idő: 20'.

II. Új anyag

1. Célkitűzés: Mai órán kifordulós játékdalt tanulunk. Címe: Kék selyem kendő.

2. A dal bemutatása.

3. Szómagyarázat: szederszemű = fekete.

4. Részekre bontás: (III. osztály) a) kék selyem kendő, zöld selyem rojtú (dallamazonosság észrevétetése, hasonló dallamfordulat keresése, pl.: Esik az eső); b) szederszemű, szép Juliska (azonosság észrevétetése) fordulj ki a sorba.

5. Részösszefoglalás.

6. Mintaszerű bemutatás (mérsékelt, közép erősen).

7. A dal többszöri éneklése együttesen, csoportosan, egyénenként.

8. A III. osztály a dal első sorát kézzel szolmizálva is elénekl, mialatt az I. osztály dúdol. Idő: 20'.

III. Megszilárdítás

1. A dal éneklése játékkal egybekötve.

2. Dalcsozor: III. osztály. Méz, méz; Körtefa; Cifra palota. I. osztály hallgatja a dalcsozorot és egyenletes mérőütéssel kíséri. 7 dal. Idő: 5'.

Második óra

Témakör: I. osztály járás, egyenletes tapsolás;
III. osztály szó-mi-dó dallamfordulat.

Anyag: Elvesztettem zsebkendőmet játékdal megtanítása hallás után játékkal. A III. osztály a dallam első felét utánszolmizálja, majd hangjegy után is énekli.

Cél: 1. I. osztály egyenletes járás, tapsolás, játék;
III. osztály szó-mi-dó dallamfordulat tudatosítása, hasonló dallamfordulat keresése, felismerése;
2. játékon keresztül kedélynevelés, közösségi nevelés.

Óratípus: vegyes.

Szemléltetés: könyv, zsebkendő.

I. Ellenőrzés

1. Kezdő ének: dúdolásról felismerik a Kék selyem kendő c. dalt. Éneklés szöveggel, játékkal. Számonkérés egyénenként, értékelés.

2. Jó pajtások c. dal éneklése járással, tapssal. A III. osztály megfigyeli a 3. és 4. sorvégi szünetet, majd egy tanuló a táblára írja a dal ütemekbe szedett ritmusát:

2 | | | | | | | | | | X | | | | | | | | | | X || mialatt az I. osztály egyenletesen tapsol.

3. Zsipp-zsupp c. dal éneklése szöveggel, mozgással kísérve. (Az I. osztály az óvodából ismeri.) Az I. osztály kettésével összefogódzva a dal ritmusára mozog; a III. osztály előbb ritmusnévvel, majd szolmizálva énekel.

4. Hasonló dallamfordulatú dal keresése: Hinta-palinta. Éneklés szöveggel: I. osztály egyenletes hintamozdulattal kísér; III. osztály kézzel szolmizálva énekel. — Idő: 20'.

II. Új anyag

1. Célkitűzés: Kedves játékdalt tanulunk ismét. Címe: Elvesztettem zsebkendőmet (II. oszt. énekkönyv 23. old.).

2. A dal bemutatása mindkét versszakkal.

3. Részekre bontás: (III. osztály) 1. sor bemutatása (dallam ismétlődés észrevétetése); 2. sor bemutatása (dallam azonosság észrevétetése).

4. Részösszefoglalás.

5. Mintaszerű bemutatás — különös tekintettel a helyes szövegkiejtésre a 2. versszakban (. . . szabad péntek, szabad szombat stb.).

6. A dal többszöri éneklése csoportonként, egyénenként.

7. Az I. osztály dúdolja a dal első motívumát; a III. osztály a dallamvonalat levegőbe rajzolja, majd kézzelbe szedi, végül könyvből szolmizálva énekli.

8. Hasonló dallamfordulatú dal keresése. Éliás, Tóbiás; Zúg az erdő; Ti csak eztek (a dal második része: Ez nem szép). A III. osztály énekel, az I. osztály mint hallgatóság vesz részt. Idő: 20'.

III. Megszilárdítás

1. A játék megbeszélése; a szereplők kiválasztása; majd a dalt játékkal egybekötve éneklük. 8 dal. Idő: 5'.

Harmadik óra

Témakör: I. osztályban: | □ | ||

III. osztályban: mi-ré-dó dallamfordulat.

Anyag: Hajlik a meggyfa c. dal hallás után, játékkal.

Cél: 1. I. osztályban a második lépésre a páros nyolcad megfigyelése, tá — titi — tá — tá ritmusmotívum gyakorlása;

III. osztályban mi-ré-dó dallamfordulat keresése, felismerése ismert dalon.

2. Az I. osztályban játékon keresztül közösségi nevelés;

a III. osztályban kutatókészség, megfigyelőkészség fejlesztése.

Óratípus: vegyes.

Szemléltetés: élő ritmustábla, számológép, élő zongora.

I. Ellenőrzés

1. Kezdő ének: kézjelről (szó — szó — mi — dó) felismerik az Elvesztettem zseb-kendőmet c. dalt, éneklés szöveggel, játékkal.

2. Találós kérdés a III. osztály számára: szó = 3. vonal, hova kerül a mi és a dó; dó = 1. vonal alatt, hova kerül a mi és szó?

3. Dúdolásról felismerik: Űszik a kácsa c. játékdalt, szöveggel éneklük, majd el-játsszák.

4. Az I. osztály egyenletes tapssal kíséri a dal első felét; a III. osztály a dal ritmusát kopogja.

5. Az I. osztály egyenletesen lépeget, s megfigyeli hányadik lépésre énekel két hangot; a III. osztály ritmusnévvel énekel.

6. Név- és jegytársítás; élő ritmustábla: nagy, kicsi, nagy, nagy (három magasabb, két kisebb gyerekből); számológépen: O OO O O.

7. Az I. osztály a dal második felét dúdolja; a III. osztály a dallamvonalat le-vegőbe rajzolja:

2 | □ | □ | | | | □ | □ | □ | | | ||
mi mi ré ré do ré: mi ré ré: mi mi ré ré dó dó.

8. Hasonló ritmusú dal keresése: Kék selyem kendő c. dal első motívumának éneklése szöveggel, tapssal, ritmusnévvel.

9. Hasonló dallamfordulat keresése: Ej haj vadliba c. dal 2. felének (tekintetes káposztát stb.) éneklése szöveggel,

2 | □ | □ | | □ | | : ||
mi mi ré ré dó dó ré.

10. Énekelik felelgetős formájában: I. osztály-kérdez, III. osztály felel és for-dítva is.

11. Az I. osztály tapsol, a III. osztály a dal második részét kézjelbe szedi és megállapítja a dallamazonosságot. Idő: 25'.

II. Új anyag

1. Célkitűzés: Ma ismét játékdalt fogunk énekelni. Címe: Hajlik a meggyfa.

2. A dal bemutatása.

3. Részekre bontás: a) első rész bemutatása (ritmus és dallam azonosság észre-vétetése); b) második rész többszöri lassú éneklése, dallamvonalának megfigyeltetése.

4. Részösszefoglalás.

5. Mintaszerű bemutatás, helyes szövegkiejtés, lélegzetvétel megbeszélése.

6. A dal többszöri éneklése a szép éneklés követelményének figyelembevételével.

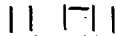
Idő: 15'.

III. Megszilárdítás

1. A dalhoz kapcsolódó játék megbeszélése, szereplők kiválasztása, a dal éneklése játékkal. 5 dal. Idő: 5'.

Negyedik óra

Témakör: az I. osztályban:

a III. osztályban; szó – dó dallamfordulat.

Anyag: Bújj, bújj itt megyek c. dal hallás után.

- Cél: 1. az I. osztályban harmadik lépésre a páros nyolcad megfigyelése ismerős dalon; tá-tá-titi-tá ritmusmotívum gyakorlása, majd felismerése új dalon; a III. osztályban szó-dó dallamfordulat felismerése ismert dalon; ismert dal ritmusának lejegyzése;
2. az I. osztályban kedélynevelés, megfigyelőkészség fejlesztése; a III. osztályban kutatókészség fejlesztése.

Óratípus: vegyes.

Szemléltetés: élő ritmustábla, ritmuskártya.

Köszönés ritmuskártyáról: | □ | | tapssal.

I. Ellenőrzés

1. Kezdő ének: Felismerés után hajlik a meggyfa c. dal éneklése szöveggel, játékkal.

2. Számonkérés: Az I. osztály egyénenként ritmusnévvel éneklő a dal első felét; a III. osztály szolmizálva kézzel ugyanazt; értékelés.

3. Tapsolásról felismerik Úszik a kácsa c. dalt, szöveggel éneklők, majd ritmusnévvel tapssal a dal első részét.

4. Az I. osztály tapsolja a dal ritmusát; a III. osztály a dal hangjait levegőbe rajzolja, majd kézzel szolmizálja, végül füzetbe írja és vissz-

száéneklő.

5. Dúdolásról felismerik Egyszer egy időben c. dalt; az I. osztály egyenletes tapssal kíséri; a III. osztály szöveggel énekel.

6. A III. osztály a dal első két ütemét kézzelbe szedi, összehasonlítja a füzetbe írt dallamfordulattal és megállapítja a hasonlóságot. Idő: 15'.

II. Új anyag.

1. Célkitűzés: Ma bújócskázni fogunk és ahhoz tanulunk egy kedves játékdalt, címe: Bújj, bújj itt megyek.

2. A dal bemutatása.

3. Részenkénti bemutatás: a) bújj, bújj, itt megyek tüzes lapátot viszek, (ritmus és dallam azonosság észrevétele); b) egyet szólok kettőt szólok, (ritmus és dallam azonosság észrevétele); c) harmadikra rátalálok.

4. Részösszefoglalás.

5. Mintaszerű bemutatás, a szép éneklés megfigyeltetése.

6. A dal többszöri éneklése csoportonként, egyénenként.

7. Az I. osztály egyenletesen jár a dal első motívumára; a III. osztály a dal ritmusát tapsolja:

8. Az I. osztály megfigyeli, hányadik lépésre tapsolt a III. osztály kettőt; a III. osztály ritmusnévvel énekel.

9. Az új ritmus neve, jele: tá-tá-titi-tá; kikeresése a ritmuskártyákból; élő ritmuskártya: nagy, nagy, kicsi, nagy.

10. Keressünk ilyen ritmusú szavakat, pl.: tik-tak-tiki-tak; lánc-lánc-eszterlánc; hajrá gyerekek; dü-dü, hegedü, dib-dáb, daruláb stb. Idő: 25'.

III. Megszilárdítás.

1. Dalcsokor: Zsipp, zsupp... (felismertetés mozdulatról); Ej, haj vadliba... (felismertetés dúdolásról), éneklés feleletős formájában: I. osztály kérdez, III. osztály válaszol. 6 dal. Idő: 5'.

Megjegyzem, hogy a felsorolt vázlatokban szereplő dalokhoz nem kell szigorúan ragaszkodnunk. Azok a helyi adottságoknak megfelelően tetszésszerint megváltoztathatók, illetve cserélhetőek. Az ismertetett óratervek az I.—III. osztályra vonatkoznak ugyan, de azokat kis módosítással alkalmazni lehet a II.—IV. részben összevont osztályokban is. Az óra felépítése itt is azonos, csupán a megfelelő tantervi anyagot kell felhasználni, illetve alkalmazni.

Eddigi bemutató tanításaim, valamint gyakorlatom során arról győződtem meg, hogy az így vezetett összevont osztályú tanulók, bár időben feleannyi foglalkozáson vesznek részt, tudásuk lényegesen nem kevesebb az osztott osztályba járó társaiknál. Az osztott osztályból összevont osztályba, vagy fordítva, az összevont osztályból osztottba lépő tanuló az új körülményekhez meglehetősen könnyen tud alkalmazkodni. Így az osztott és összevont tagozatú általános iskola énekoktatása tartalom- ban, módszerben, eredményben közelebb kerül egymáshoz.

ARATÓ ENDRÉNÉ

OPI munkatársa, Budapest

A környezetismeret központi szerepe az I—IV. osztály oktató-nevelő munkájában

Új tantárgy bevezetésére kerül sor az 1963/64-es tanévben az általános iskola alsó tagozatában. Ez a *környezetismeret*. A szakirodalom és a munkaközösségi foglalkozások alapján már ismerkednek a tanítók az új tantárggyal, de a gyakorlat minden bizonnyal még számos megválaszolást igénylő problémát vet majd fel. Előre látható gyakorlati nehézségeinken is könnyebben tudunk úrrá lenni, ha világosan áll elöttünk a mit? miért? hogyan?, ha az új tantárgy célkitűzéseit, feladatrendszerét egységesen értelmezzük. Az ilyen egyöntetű értelmezés érdekében szólunk az alábbiakban a környezetismeret *központi szerepére* vonatkozó néhány kérdésről.